

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

Bakalářská práce

2023

Hana Zápotocká

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

Bakalářská práce

Školy v přírodě v základním vzdělávání v Karlovarském kraji

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivana Turčová Ph.D.

Vypracovala:

Hana Zápotocká

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci zpracovala samostatně, a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

Hana Zápotocká

.....

.....

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení: Fakulta / katedra: Datum vypůjčení: Podpis:

Poděkování

Děkuji PhDr. Ivaně Turčové Ph.D. za odborné a zodpovědné vedení mé bakalářské práce, za její čas a cenné rady. Děkuji i všem učitelům ze základních škol za vyplnění ankety.

ABSTRAKT

Název: Školy v přírodě v základním vzdělávání v Karlovarském kraji

Cíl: Zjistit obsahovou náplň škol v přírodě na 1. stupni základních škol v Karlovarském kraji.

Metody: Bakalářská práce využívá kvantitativního přístupu k výzkumu. Potřebné informace byly získány metodou anketního šetření. Výzkumný soubor tvořilo 20 učitelů ze základních škol v Karlovarském kraji.

Výsledky: Základní školy v Karlovarském kraji organizují školy v přírodě, jejichž hlavní cíle jsou utužení třídního kolektivu a větší poznání žáků ve vztahu učitel a žák. Hlavní náplní škol v přírodě jsou výlety, pěší turistika a hry v přírodě. Denní program se skládá z dopolední výuky, odpoledního pobytu v přírodě a různých her, večerní program zahrnuje společenské hry a promítání.

Závěr: Školy v přírodě jsou dle zjištěných výsledků oblíbenou součástí vzdělávání žáků v Karlovarském kraji mimo tradiční školní prostředí. U žáků je důležitá emocionální stránka, tedy prožitek a nové zkušenosti. Učitelé se zaměřují na sociální interakci mezi žáky a jejich učiteli. Škola v přírodě tedy představuje efektivní formu vzdělávání, která nabízí žákům možnost rozvoje jejich potenciálu a propojení s přírodou.

Klíčová slova: výchova v přírodě, aktivity v přírodě, základní škola, 1. stupeň

ABSTRACT

Title: Schools in nature in primary education in the Karlovy Vary Region

Objectives: To summarize a survey of programme parts of schools in nature at primary schools in the Karlovy Vary region.

Methods: The bachelor thesis uses a quantitative approach to research. The necessary information was obtained by the questionnaire survey method. The research sample counted 20 teachers from primary schools in the Karlovy Vary Region.

Results: Primary schools in the Karlovy Vary Region organise schools in nature. The main aims are to build a class team and to increase the pupils' understanding of the teacher-pupil relationship. The main activities used in the programme are outdoor trips, hiking and outdoor games. The daily programme consists of a morning lesson, an afternoon spent in nature and various games, while the evening programme includes board games and screenings.

Conclusion: According to the results, schools in nature are a popular part of pupils' education in the Karlovy Vary Region outside the traditional school environment. The emotional aspect, i.e. the experience and new experiences, is important for pupils. Teachers focus on social interaction between pupils and their teachers. Therefore, the school in nature is an effective form of education that offers pupils the opportunity to develop their potential and connect with nature.

Keywords: outdoor education, outdoor activities, primary school

Obsah

1. ÚVOD.....	10
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	11
2.1 Karlovarský kraj.....	11
2.2 Definice školy v přírodě.....	11
2.3 Vývoj škol v přírodě ve světě.....	12
2.3.1 Německé Waldschule	12
2.3.2 Francie	13
2.3.3 Švýcarsko	13
2.3.4 Anglie	13
2.3.5 Rakousko	14
2.3.6 USA	14
2.3.7 Československo	14
2.4 Školy v přírodě mezi lety 1945 a 1989 v Československu	15
2.5 Školy v přírodě v České republice po roce 1989	15
2.6 Význam škol v přírodě dnes.....	16
2.7 Škola v přírodě v rámcových vzdělávacích programech	17
2.8 Škola v přírodě ve školních vzdělávacích programech škol zařazených do výzkumu	20
2.9 Organizace školy v přírodě	20
2.10 Legislativa škol v přírodě.....	21
2.11 Studie týkající se – škola v přírodě	22
2.12 Shrnutí teoretických východisek	23
3. CÍLE A ÚKOLY PRÁCE	23
3.1. Cíl práce	23

3.2 Úkoly práce	23
4. METODIKA PRÁCE	24
4.1 Charakteristika výzkumného souboru	24
4.2 Použité metody	25
4.2.1 Struktura ankety	26
4.2.3 Tvorba ankety	26
4.3 Realizace výzkumu	26
4.4 Analýza dat	27
5. VÝSLEDKY	27
6. DISKUSE	38
6.1 Zhodnocení metodiky	38
6.2 Zhodnocení výsledků	38
7. ZÁVĚR	41
8. POUŽITÁ LITERATURA	43
9. SEZNAM PŘÍLOH	45

1. ÚVOD

Od dětství se aktivně věnuji sportovním aktivitám všeho druhu. Nejblíže jsem ale měla k atletice a akrobatickému rokenrolu. Díky svým rodičům, jsem již od útlého věku začala poznávat krásy přírody a nejrůznějších sportů, např. lyžování, míčových her, cyklistiky, plavání, kanoistiky a gymnastiky.

Aktivity v přírodě jsou nedílnou součástí každého z nás, i když si to občas neuvědomujeme. Při studiu na FTVS jsem si rozšířila obzory a zamilovala si sporty a aktivity v přírodě ještě více. Kurz Základů didaktiky turistiky a sportů v přírodě mi ukázal nový svět a já jsem začala přírodu ještě více vnímat a zajímat se o ní.

V průběhu své trenérské praxe, jsem se ale mnohokrát setkala s tím, že děti mnohdy nevědí, co je to škola v přírodě a vůbec nemají ponětí o tom, co se v přírodě děje. Z vlastní zkušenosti můžu říci, že školy v přírodě byly to nejlepší, co jsme mohli na základní škole zažít. Odjížděli jsme vždy nabyti novými vědomostmi, zážitky, zkušenostmi a stmeleným kolektivem. Osobně si myslím, že je velmi důležité vyjíždět s dětmi na školu v přírodě a prohlubovat v nich lásku ke všemu živému, co je s přírodou spjaté.

V dnešní době je opravdu těžké odtrhnout děti od počítačů, televizorů a mobilních telefonů. Pobyt a pohybové aktivity v přírodě jsou důležité nejen pro jejich rozvoj, ale hlavně pro psychické a fyzické zdraví. Základní školu jsem absolvovala v Chodově u Sokolova, kde jsme každý rok vyjížděli na školy v přírodě. Týdenní pobyt na škole v přírodě byl pro mě jeden z nejhezčích zážitků, proto mě tato pozitivní zkušenost motivovala k napsání této bakalářské práce.

Cílem této práce pro mě bylo na základě anketního šetření zjistit a zhodnotit, jak probíhají školy v přírodě na základních školách v Karlovarském kraji, a které aktivity v přírodě jsou na školách v přírodě realizovány.

2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Karlovarský kraj

Karlovarský kraj se nachází na západě České republiky. Jedná se o jeden z menších krajů a řadí se na poslední místo, co do počtu obyvatel. Kraj tvoří tři okresy – sokolovský, karlovarský a chebský. Celkově se zde nachází 134 obcí. Karlovarský kraj je proslulý především svým lázeňstvím. Na území kraje se nachází nejen naše nejznámější lázně Karlovy Vary, ale i Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Lázně Kynžvart a Jáchymov. Spolu s léčivými prameny je kraj bohatý i na přírodní minerální vody, z nichž nejznámější je Mattoni. Karlovy Vary kromě toho prosluly ještě bylinným likérem Becherovka a uměním sklářů společnosti Moser. Město Chodov proslavil růžový porcelán, který se vyváží do celého světa. Karlovarský kraj je unikátní i svými přírodními krásami. Za zmínku stojí Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, rašeliniště u Kladské, SOOS u Chebska, zpřístupněný důl Jeroným a mnoho dalšího. Kraj má i bohatou historii. Můžeme zde navštívit unikátní Relikviář sv. Maura v Bečově nad Teplou, Zámek Bečov, hrad Loket, hrad Cheb a další.

V okrese Karlovy Vary a Cheb je hlavní prioritou lázeňství a cestovní ruch. Okres Sokolov je charakteristický těžbou hnědého uhlí, energetickou, chemickou a strojírenskou výrobou.

2.2 Definice školy v přírodě

Podle vyhlášky číslo 108 ze dne 22. 2. 2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních na základě zákona č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání je škola v přírodě zotavovací pobyt v přírodě. Tento vzdělávací program, který umožňuje žákům strávit část svého vzdělávání mimo tradiční školní prostředí a ve venkovních přírodních lokalitách, trvá několik dní a je spojen s přenocováním. Cílem školy v přírodě je poskytnout žákům praktické a prožitkové učení v reálném prostředí, které podporuje jejich poznávací, emocionální, sociální a fyzický rozvoj.

Škola v přírodě je jedna z forem výuky. Dříve se školy v přírodě primárně pořádaly za účelem ozdravných pobytů žáků z nepříznivých lokalit se zhoršenými

podmínkami životního prostředí. Škola v přírodě má zásadní význam ve vzdělávání, sociálním růstu žáků a má nespočet zdravotních benefitů (Hublová, 2014).

Průcha (2003) charakterizuje školu v přírodě jako zotavovací pobyt, který splňuje školní vzdělávací program, není zde přerušeno vzdělávání žáků. Tento pobyt umožňuje žákům pobyt v přírodě, tzn. v prostředí, které prospívá jejich zdraví.

Jak se můžeme v díle Škola v přírodě: příklad změn v rodinné socializaci od Smetáčkové a Viktorové (2011) dočíst, český termín škola v přírodě nemá v zahraničí adekvátní překlad. Za ekvivalenty, ale můžeme považovat např. německé „Waldschule“ (Štorch, 1929) nebo anglické „open air schools“ (Štorch, 1929). Frobel (1895) ve své publikaci zmiňuje, že by se děti měly neustále propojovat s přírodou, teorie by se měla propojovat s praxí a školní výuka s životem mimo školu (domov). V anglicky psané literatuře zmiňuje české školy v přírodě např. Martin et al (2020).

2.3 Vývoj škol v přírodě ve světě

V české knize „Škola v přírodě“ od Františka Hrušáka (1925) se můžeme dočíst o počátcích pořádání škol v přírodě. Hrušák sepsal svá data, data od zahraničních autorů a z pedagogických časopisů. Ve své knize nezapomíná vyzdvihnout původní pedagogické vzory, jako byli Sokrates, Komenský, Rousseau, Pestalozzi či Tolstoj, kteří sami praktikovali výuku na čerstvém vzduchu a znali příznivé vlivy přírody na žáka. V minulosti měli snahu založit venkovské domovy, které po krátkém provozu bohužel zanikly (Hrušák, 1925).

První instituce ve světě, které bychom mohli nazvat školami v přírodě vznikají na počátku 20. století, a to především pro děti se zdravotními problémy. Jejich cílem je primárně zlepšit zdraví dětí a mladých lidí.

2.3.1 Německé Waldschule

Roku 1904 Němci postavili školu pod širým nebem, tzv. „Waldschule“, která se nacházela na okraji jehličnatého lesa, kde byl čerstvý a čistý vzduch. Celý pozemek měl měřit čtyři hektary. Tato škola byla určena pro slabé a nemocné děti zasažené onemocněním dýchacích cest, především tuberkulózou. Tento název můžeme přeložit jako lesní školu. Program byl takový, aby bylo zdraví dětí co nejvíce zlepšováno. Téměř všechen čas trávili pedagogové s žáky venku. Bylo tomu přizpůsobeno celé prostředí.

Nacházela se tam dřevěná budova, která v sobě ukrývala dvě třídy, kancelář pro ředitele, pokoj pro učitele a šatnu. Opodál byla zřízena umyvadla, toalety a umývárna. Výuka probíhala hlavně na čerstvém vzduchu a po tzv. půlhodinkách mezi nimiž byla vždy pěti až desetiminutová přestávka. Lékaři nařizovali i tzv. povinné odpolední zdřímnutí. Děti se zde stravovaly pětkrát denně a třikrát denně je prohlížel lékař. Tři ředitelé veřejných škol konstatovali pokrok žáků po návratu do veřejné školy, a to hlavně v čilosti žáků (Štorch, 1929).

Nebyla to typická škola v přírodě, jakou známe dnes v českém prostředí, ale byl stanoven program, který končil v 19 hodin a žáci se poté vraceli domů. Kromě běžného vyučování měli žáci na programu odpočinek, hry, stravování, cvičení na náradích, procházky nebo zpívání (Hrušák, 1925).

2.3.2 Francie

Ve Francii jsou počátky mapovány od roku 1907, kdy v Lyonu byla zřízena tzv. „škola na volném vzduchu“ pro děti s diagnostikovanou tuberkulózou. Pobyť zde byl stanoven na 3 měsíce. Vedle povinných předmětů zde probíhala i výuka zahradničení.

V Paříži byly později zřízeny tzv. vzduchové lázně (Štorch, 1929).

2.3.3 Švýcarsko

Doktor Bernhard a Rollier zakládají první školu v přírodě, kde se snažili spojit myšlenku výuky na volném vzduchu se sluneční horskou kúrou. Sluneční škola se naházela ve výšce 1400 metrů nad mořem (Štorch, 1929).

2.3.4 Anglie

Roku 1907 otevřena škola v přírodě (open air school) u Londýna v Bostall Wood. Roku 1908 byly založeny další školy v přírodě Birley House, Montpelier House a Shrewsbury House.

V roce 1907 v Londýně začíná probíhat ve všední dny škola v přírodě v Abbotsholmu („laboratoř praktické pedagogiky“). Zde byli vzděláváni synové bohatých měšťanů. Učitel je zde chápán spíše jako kamarád než vůdce. Na počátku 20. století se začal klást velký důraz na zdravé stravování a péči o chrup dětí (Štorch, 1929).

2.3.5 Rakousko

Školy ve Vídni a ve Štokeravě jsou považovány za ideální školy v přírodě. Výuka zde probíhala od 8 hodin ráno. Ještě před začátkem výuky probíhaly hodiny tělocviku, většinou se jednalo o běh na louce v koupacím oděvu. Vyučovací hodina trvala 35 minut. Po obědě žáci odpočívali, v odpoledních hodinách hráli hry a v 7 hodin večer odcházeli domů (Štorch, 1929).

2.3.6 USA

Od roku 1908 začíná snaha o zakládání škol na čerstvém vzduchu i v Americe. Děti se zde učily venku celý rok, a to i za mrazu a chladu, pouze při životu ohrožujícím počasí se vyučovalo v místnostech (Dudysová, 2019).

2.3.7 Československo

František Hrušák a Josef Černoch jsou řazeny vedle mnoha dalších mezi reformátory v učení a výchově v českých zemích. Hrušák popisuje první pokusy o školy v přírodě. Začíná krátkými výlety v okolí školy, postupně se dostává k jednodenním a vícedenním pobytům v přírodě. Hlavním důvodem byl pobyt na čerstvém vzduchu. Mezi aktivity zařazoval stavění stanů, rozdělávání ohně nebo sekání dřeva. Hrušák se v letech 1922-1923 rozhodl vytvořit několikadenní zájezd. Vše musel řádně naplánovat, zajistit program na celý den, vymyslet, kde přenocují a zajistí jídlo. Hrušák zhodnotil, že na to sám stačit nebude, a proto sjednal schůzku s rodiči a dalšími pedagogy a požádal je o pomoc při plánování a realizaci výjezdu. Celkem odjelo do Domštátu 175 hochů a 4 kantoři včetně pana ředitele. Výjezd trval 11 dní.

Roku 1926 v Praze otevřeli první školu v přírodě za podpory sociálního úřadu. Jednalo se o sadovou školu v Kinského zahradě, která byla určena oslabeným žákům ze Smíchova a Košíř. Žáci zde byli denně od 8 hodin ráno do 19 hodin večer.

Dalším výrazným projektem byla Dětská farma, kterou realizoval učitel a archeolog Eduard Štorch (Štorch, 1929). Dětská farma byla vybudována na Libeňském ostrově v Praze v roce 1926. Samotný Štorch poukazuje na důležitost slunečních paprsků, čerstvého vzduchu, pohybových aktivit, stravování a touze po hře. Zázemí Libeňského ostrova posléze Štorch nabízí i ostatním pražským školám. Štorch později ještě organizoval se svou ženou zájezdy k moři do Itálie.

2.4 Školy v přírodě mezi lety 1945 a 1989 v Československu

Od 50. let byly školy v přírodě pořádány na základě ministerských vyhlášek a vládních usnesení, které přesně definovaly, pro koho je škola v přírodě určena a za jakých podmínek se jí smí žáci zúčastnit. Školy v přírodě byly primárně určeny pro děti ze zdravotně nevhodného prostředí a měly sloužit ke zlepšení zdravotního stavu a posílení fyzické kondice dětí. Škola v přírodě trvala ze začátku 4 týdny, později byla zkrácena na 3 týdny. Hlavní náplní školy v přírodě byla tělesná cvičení a tělesná výchova (Smetáčková a Viktorová, 2011). Další cíle popisují Křížek (1982) a Králíček a Kovačik (1964), jedná se o poznání přírody a života na venkově (pomoc na sklizni), stmelení kolektivu a prohloubení vztahu žáka a učitele, osvojování si zásad slušného chování a získávání větší samostatnosti.

Školy v přírodě byly v této době organizovány pouze pro děti ze znečištěných oblastí ČSR (Praha, Ostrava, Most, ...). Ostatní děti do škol v přírodě nejezdily. Děti žijící ve zdravém prostředí byly o tuto zkušenost bohužel ochuzeni.

2.5 Školy v přírodě v České republice po roce 1989

Z pedagogických dokumentů a metodických materiálů platných před rokem 1989 a v současnosti vyplývá, že záměry i organizační podmínky škol v přírodě se značně změnily. Největší změnou je zkrácení školy v přírodě na 7-10 dní, ale ve většině případů se dnes setkáme s tím, že škola v přírodě trvá 5 dní. Další změnou je nárůst finančních nákladů. V současné době se hlavně řeší změna cílů školy v přírodě. Dnes se především dbá na zajištění hygieny a bezpečnosti na úkor aktivit a pohybových her v přírodě. V rámci tohoto poklesu došlo i k menšímu důrazu na zlepšování fyzické kondice dětí a jejich zdraví (Smetáčková a Viktorová, 2011).

V době, kdy jsme stále více spojeni s digitálním světem, školy v přírodě umožňují žákům se odpojit od elektroniky a trávit čas v reálném světě.

Celkově lze říci, že školy v přírodě jsou důležité a mohou nabídnout žákům unikátní zkušenosti a vzdělávání mimo tradiční školní prostředí.

Bubelíniová a kol. (1999) uvádí, že vyučování v pestřejším a rozmanitějším přírodním prostředí, nabízí velké množství podnětů k aktivní činnosti, objevování, hledání, řešení, vymýšlení, čím dochází ke zdravému tělesnému a duševnímu rozvoji

žáků. Daniš (2019) zase ve své publikaci zmiňuje, že odpočinek, hra a výuka v přírodě zlepšují učení a studijní výsledky dětí. Odpočinek v přírodě obnovuje pozornost a zlepšuje soustředění. Přestávky v přírodním prostředí a zeleň ve školách posilují paměť a vedou ke zlepšení vzdělávacích výsledků. Výuka v přírodě přináší ve školách celou řadu pozitivních efektů. Ubývají kázeňské problémy, je méně absencí, roste zájem dětí o učení a zlepšují se jejich studijní výsledky napříč předměty a oblastmi vzdělávání.

2.6 Význam škol v přírodě dnes

Smetáčková a Viktorová (2011) uvádějí, že hlavním významem školy v přírodě pedagogických pracovníků je stmelení kolektivu a poznání žáků z jiného úhlu pohledu. Důležitým přínosem školy v přírodě je i posílení kompetence dětí, které nevynikají ve škole, ale mají šanci se ukázat ve sportovních aktivitách na škole v přírodě.

Dle Doubkové (2014) během pobytu v přírodě se žáci účastní různých vzdělávacích aktivit, jako je pozorování živočichů a rostlin, geologické průzkumy, ekologické hry, týmové aktivity a další. Mají příležitost lépe porozumět přírodním procesům, ekosystémům, ochraně životního prostředí a udržitelnému rozvoji.

Školy v přírodě mají mnoho významných přínosů pro žáky. Mezi klíčové přínosy škol v přírodě patří:

1. Zdravotní hledisko

- Žáci tráví značnou část dne v přírodě (na polích a loukách), otužují se. Dostatek aktivního pohybu na čerstvém vzduchu zvyšuje jejich tělesnou zdatnost a vytváří vztah k pohybu jako takovému.
- Škola v přírodě přispívá k upevnění správných hygienických návyků. Často je to jediná pobytová akce dětí mimo rodinu. Děti se učí samostatnosti.
- Děti se dostanou mimo svoji komfortní zónu, odpočinou si od každodenních starostí (i případných rodinných potíží), poznají své spolužáky i v jiných situacích.
- Užijí si aktivního trávení volného času, které nemusí znamenat pouze sportovní hry, jak je znají z tělocviku. Připravené pohybové hry jim ukáží, že příroda nabízí mnoho vyžití a aktivit.

2. Vzdělávací hledisko

- Žáci se dostávají do nového prostředí, pomalu se s ním seznamují, poznávají nová místa, přírodní ekosystémy a organismy, které v nich žijí.
- Prohlubuje se smyslové vnímání přírody, rozvíjí se správný vztah k životnímu prostředí, estetické a etické cítění.
- Výběrem aktivit a širokou nabídkou činností přispíváme k uspokojení sociálních potřeb, rozvíjíme tvořivost a podporujeme samostatnost žáků. Žáci se učí vzájemné pomoci a toleranci.
- Díky aktivitám skupinového i individuálního charakteru se učí spolupráci a zodpovědnosti sami za sebe i své okolí.
- Pobyt napomáhá při vytváření a prohlubování dobrých vztahů mezi dětmi ve třídě a začlenění i žáků se specifickými potřebami do třídního kolektivu.

3. Výchovné hledisko

- Žáci se učí větší samostatnosti (Metodický portál RVP, 2014)

2.7 Škola v přírodě v rámcových vzdělávacích programech

Rámcové vzdělávací programy jsou kurikulárními dokumenty, které stanovují konkrétní cíle, formy, délku a obsah vzdělávání. Hlavním cílem rámcového vzdělávacího programu v základním vzdělávání je získání klíčových kompetencí. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou významné pro rozvoj jedince, měly by žákům pomoci v jejich současném i budoucím životě. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní, kompetence digitální.

Školní vzdělávací program je tvořen na základě rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Každá škola si tento program tvoří sama a přizpůsobuje ho vlastním představám a možnostem.

Na všech školách by žáci a studenti měli dostávat první důležité informace o aktivitách v přírodě i o jejich výchovných aspektech.

Rámcové vzdělávací programy základních škol obsahují rámcovou vzdělávací oblast „Člověk a zdraví“, které zahrnuje i aktivity v přírodě jako jsou např. turistika, pobyt v přírodě a sporty v přírodě (Neuman, Turčová et al., 2022).

Rámcový vzdělávací program rozděluje aktivity v přírodě takto:

1.STUPEŇ:

Turistika a pobyt v přírodě

1. přesun do terénu a chování v dopravních prostředcích při přesunu
2. chůze v terénu
3. táboření
4. ochrana přírody

Můžou sem patřit i jiné pohybové činnosti vztahující se k aktivitám v přírodě např. vodní turistika atd. Vždy závisí na podmínkách a vybavení školy (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023).

Přestože není škola v přírodě povinnou součástí školní docházky (je to zcela dobrovolná akce), měla by být součástí výchovně – vzdělávacího procesu (Zalabáková, 2006).

Jak již bylo zmíněno, škola v přírodě není přímo zanesena do rámcového vzdělávacího programu. Na školách v přírodě se využívají aktivity v přírodě, které se prolínají s dalšími vzdělávacími oblastmi, a tím mohou pomoci k dosažení některých klíčových kompetencí.

Vzdělávací oblast “Člověk a jeho svět“ je jedinou vzdělávací oblastí v rámcovém vzdělávacím programu koncipována pouze pro žáky 1.stupně základní školy.

Důležitý je vlastní prožitek žáků, dochází k osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování. Tato oblast je rozdělena do 5 tematických okruhů.

1. Místo, kde žijeme – žáci se učí poznávat okolí kolem svého bydliště, poznávání vztahů a organizace života ve škole a v rodině

2. Lidé kolem nás – žáci si osvojují pravidla správného chování ve společnosti a mezi lidmi
3. Lidé a čas – žáci se učí vnímat čas, jak se svět v průběhu času mění
4. Rozmanitost přírody – žáci sledují rozmanitost přírody, hledají možnosti, jak přispět k ochraně přírody, zlepšení životního prostředí
5. Člověk a jeho zdraví – žáci se seznamují s vlastním tělem a vlastními potřebami, osvojují si bezpečné chování, přizpůsobují denní režim

Každý tematický okruh lze aplikovat na škole v přírodě.

1. Místo, kde žijeme:

Organizace výletů po okolí, seznámení s místem, kde se koná škola v přírodě.

Práce ve skupinách, žáci mohou spolupracovat na projektech týkajících se jejich třídy.

2. Lidé kolem nás:

Zařazujeme různé týmové aktivity, míčové hry a týmové hry, které posilují spolupráci, rozvoj správného chování a komunikace mezi žáky.

Zapojení se do projektů nebo dobrovolnických aktivit, které na škole v přírodě realizujeme.

3. Lidé a čas:

Exkurze do historických míst, které ukazují, jaká byla např. historie daného města, osoby atd.

4. Rozmanitost přírody:

Výlety na různá místa, pobyt v lese, na louce či v parku. Poznávání fauny a flory.

5. Člověk a jeho zdraví:

Venkovní sportovní aktivity, které podporují fyzickou kondici a zdravý životní styl. Správné hygienické návyky, samostatné převlékání.

Mezi další oblast vzdělávání patří "Člověk a svět práce". Žáci se na škole v přírodě setkávají s přírodninami, sběrem plodů či uměleckým tvořením z přírodních materiálů. Zde si žáci osvojují pracovní dovednosti, organizují a plánují práci a objevují okolní svět.

Své využití na škole v přírodě mají i průřezová témata, jako je dramatická, etická, osobnostní nebo environmentální výchova.

Škola v přírodě se prolíná i do dramatické výchovy, žáci přijímají pravidla hry, zkoumají konflikty, rozlišují reálnou a herní situaci. Spolupracují ve skupině a s učiteli.

Škola v přírodě rozvíjí v etické výchově tyto specifické cíle: ochranu přírody a životního prostředí, správné oslovování, pozdrav, zvládání chování, pomoc spolužákům, neverbální komunikaci, uvědomění si hodnot spolupráce a pomoci.

Environmentální výchova rozvíjí tvořivost, zdravý životní postoj, rozvíjí vztah žáka k přírodě, vede žáka k ochraně přírody a přírodních zdrojů. Učíme žáky s pomocí různých ekoher, jak mají třídit odpad, neplýtvat a starat se o přírodu a její obyvatele (Rámcový vzdělávací program; Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2023).

2.8 Škola v přírodě ve školních vzdělávacích programech škol zařazených do výzkumu

Školní vzdělávací program si každá škola vytváří samostatně. Školy tak mohou zaujmout nabídkou zajímavých předmětů a kurzů. Puškinová (2014) uvádí, že činnosti realizované ve škole v přírodě mají odpovídat školnímu vzdělávacímu programu.

V Karlovarském kraji se nachází 110 základních škol. Oslovené školy pro anketní šetření mají k dispozici školní vzdělávací program na stránkách školy, jedná se tedy o elektronickou formu. Jen v jedné z 20 dotázaných škol, byla do školního vzdělávacího programu přímo zahrnuta škola v přírodě. V rámci školního vzdělávacího programu této školy je zanesena informace o pořádání školy v přírodě pro všechny třídy 1.stupně základní školy. Je zde i popis jednotlivých cílů a aktivit probíhajících na škole v přírodě. Ve většině dalších případů můžeme nalézt ve školním vzdělávacím programu pouze zmínky o školních výletech nebo exkurzích.

2.9 Organizace školy v přírodě

Doubková et al (2013) popisují, že záleží na několika faktorech ohledně organizace školy v přírodě. Jedná se hlavně o věk, vzájemné vztahy ve skupině, výchovné a vzdělávací cíle, roční dobu a místo pobytu.

Školu v přírodě můžeme zorganizovat třemi způsoby.

1. ředitel a učitelé školy zajistí téměř vše. Přebírají tím na sebe veškerou odpovědnost za žáky. Zařídí pobyt a ostatní organizační a materiální věci. Musí se dodržet přesně stanovený počet dozorujících učitelů na děti, tj. maximální počet 25 dětí na jednoho pedagogického pracovníka.

2. se škola obrátí na agenturu, která částečně s programem vypomůže. Jde o systém spolupráce, kdy se agentura postará o práci kolem dokumentů a zajistí odpolední program. Učitelé se věnují především dopolední výuce. Do odpoledního programu se učitelé zapojují víceméně dobrovolně.
3. je organizace školy v přírodě zcela svěřena do rukou agentury. V České republice existuje mnoho různých organizací, institucí a neziskových organizací, které se specializují na organizaci škol v přírodě. Některé z těchto organizací mohou být přímo spojeny se školami nebo školskými systémy, zatímco jiné mohou být nezávislé a nabízet své služby školám a studentům. Organizace škol v přírodě se mohou lišit v nabídce programů, délce pobytu, cílové skupině studentů a dalších faktorech. Většinou mají odborné vedení a instruktory, kteří se starají o organizaci a realizaci aktivit ve venkovním prostředí a zajišťují bezpečnost žáků.

2.10 Legislativa škol v přírodě

Vysílání dětí a žáků do škol v přírodě

(1) Výjezdy dětí a žáků, (dále jen "žáci") do škol v přírodě, lze uskutečnit v průběhu celého školního roku, a to nejvýše dvakrát ročně. Délka jednoho pobytu žáků ve škole v přírodě trvá maximálně 14 dnů.

(2) K zařazení žáka do školy v přírodě je třeba písemného souhlasu zákonného zástupce nebo osoby, v jejíž péči žák je (dále jen "zákonný zástupce"). Ředitel vysílající školy nebo předškolního zařízení, projedná se zákonným zástupcem žáka před výjezdem způsob individuálního odvozu žáka ze školy v přírodě před stanoveným termínem návratu, pokud to budou vyžadovat zvláštní okolnosti, zejména onemocnění žáka.

(3) Do školy v přírodě nemůže být vyslán žák, jehož zdravotní stav by mohl být tímto pobytem ohrožen a žák, který by mohl zdravotně ohrozit ostatní žáky. Dokladem o těchto skutečnostech je písemné prohlášení zákonného zástupce, že žák není nemocen, že mu lékař nenařídil karanténní opatření, a že mu není známo, že by žák v posledním týdnu před výjezdem přišel do styku s osobami nemocnými přenosnou chorobou.

(Vyhláška č. 303/1996 Sb., vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o školách v přírodě)

Tato vyhláška byla v roce 2005 zrušena, nyní není platná žádná vyhláška, která by se vztahovala přímo ke školám v přírodě.

V dnešní době se školy řídí vyhláškou § 2 vyhlášky č. 48/2005 Sb., ve které je zmíněno, že škola musí pořádat akce ve zdravotně příznivém prostředí, ve které je pořádána výuka.

Důležité je se řídit § 3 vyhlášky č. 48/2005 Sb., ve které je určen maximální počet 25 žáků na jednu osobu zajišťující akci, která se koná mimo školní prostředí. Bezpečnost zajišťují pedagogičtí pracovníci nebo zletilá osoba.

Ministerstvo zdravotnictví určuje dle vyhlášky č. 106/2001 Sb., hygienické požadavky.

§ 10 zákona č. 258/2000 určuje podmínky účasti na škole v přírodě, mezi tyto podmínky patří zdravotní způsobilost účastníků (Čopíková, 2021).

Na základě ustanovení písmene a) odst. 1 § 165 Zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon) vydává ředitel školy směrnici tzv. „Organizační řád školy v přírodě“, která je součástí organizačního řádu školy. Touto směrnicí může ředitel školy stanovit, jaké ročníky základní školy se mohou školy v přírodě zúčastnit, kolik dní bude škola v přírodě trvat a další podmínky pro organizaci těchto pobytů. Obsahuje také formuláře potřebné při organizaci pobytu.

2.11 Studie týkající se – škola v přírodě

Zajímavou anketu provedli učitelé ze základní školy ve Slovinsku. Učitelé zorganizovali letní školu v přírodě v Chorvatsku pro žáky 4. a 5. třídy. Hlavním cílem této školy v přírodě byla výuka plavání, ale také poznání života u moře, ochrana přírody, soužití s vrstevníky a život ve skupině. Speciální vzdělávací program zahrnoval výuku plavání odbornými učiteli plavání. Výuka probíhala formou hry a žáci byli rozděleni do dvou skupin, dle svých plaveckých dovedností. Třídní učitel zodpovídal za denní rozvrh a činnosti, kterých bylo během šesti dní opravdu hodně. Dvakrát denně výuka plavání, literární, poznávací, sportovní a umělecké aktivity. Žáci měli naplánovanou každou minutu dne. Na závěr školy v přírodě učitelé provedli anketu mezi žáky, kde mohli vyjádřit svůj názor. Výsledky ukázaly, že všichni žáci byli se školou v přírodě spokojeni. Největší zajímavostí bylo, že nikdo z žáků nevedl, že by byl unavený, vyčerpaný nebo zničený, což většina učitelů předpokládala, že po takovém nabitém programu budou žáci odpovídat jinak. (Vidic, 2019)

V České republice se zabývaly školami v přírodě např. závěrečné práce Čopíkové (2021), Dudysové (2019) nebo Králové (2018). Tyto práce diskutují o organizaci škol v přírodě, jejich cílech a využití různých her na školách v přírodě.

2.12 Shrnutí teoretických východisek

Škola v přírodě je zotavovací pobyt, umožňuje žákům strávit několik dní mimo tradiční školní prostředí. Cílem je podporovat komplexní rozvoj žáků v oblasti učení, emocí, fyzických sil a sociální interakce.

Počátky škol v přírodě jsou známé od 20. století, kdy byly organizovány především pro děti se zdravotními obtížemi. Příkladem je německá Waldschule z roku 1904. Později se školy v přírodě rozšířily i do dalších zemí např. Francie, Švýcarska, Rakouska a Anglie. V Československu se od 50. let 20. století se školy v přírodě pořádaly hlavně pro děti ze znečištěných prostředí. Po roce 1989 došlo k dalším změnám, a to ke zkrácení pobytu a změnily se i cíle školy v přírodě. Důraz již není kladen na zlepšení fyzické kondice dětí, ale na hygienu a bezpečnost.

V dnešní době není škola v přírodě přímo zanesena do rámcových vzdělávacích programů, což dává možnost volby učitelům, zda vůbec chtějí školu v přírodě organizovat. Rámcové vzdělávací programy základních škol obsahují rámcovou vzdělávací oblast „Člověk a zdraví“, která zahrnuje i aktivity v přírodě. Aktivity v přírodě, se prolínají s dalšími vzdělávacími oblastmi, a tím pomáhají k dosažení některých klíčových kompetencí.

3. CÍLE A ÚKOLY PRÁCE

3.1. Cíl práce

Cílem této práce bylo zjistit obsahovou náplň škol v přírodě na 1.stupni základních škol v Karlovarském kraji.

3.2 Úkoly práce

K naplnění cíle práce musely být splněny tyto úkoly:

- Výběr škol, které budou začleněny do studie

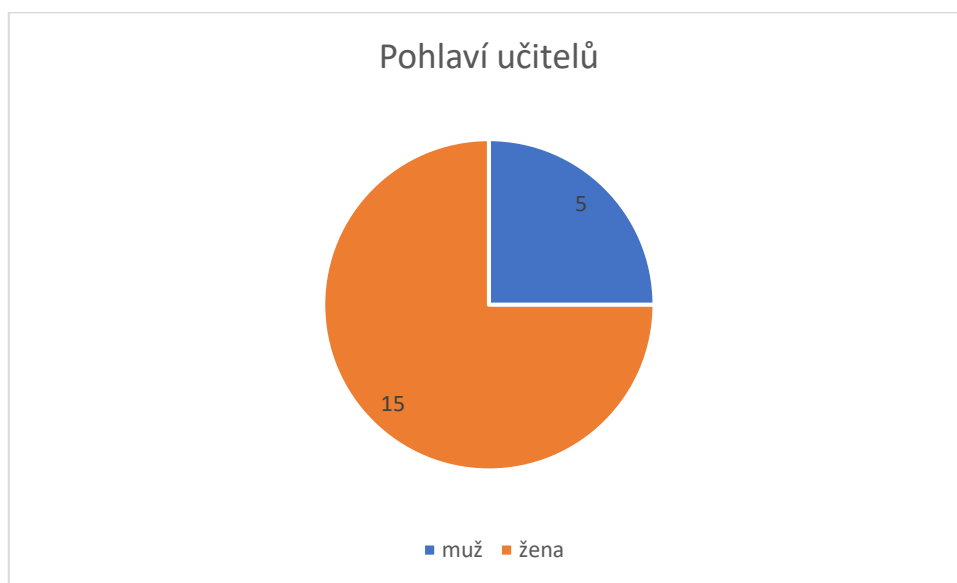
- Sestavit anketu pro učitele základních škol
- Rozeslat anketu učitelům vybraných škol
- Zpracovat a vyhodnotit výzkumný materiál získaný z anketního šetření
- Na základě výsledků sepsat zjištěné skutečnosti

4. METODIKA PRÁCE

4.1 Charakteristika výzkumného souboru

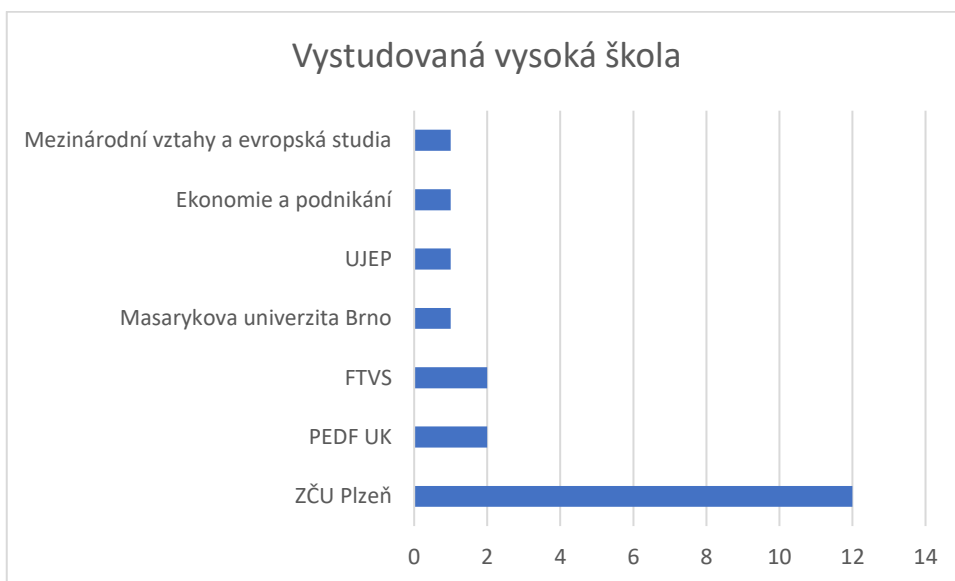
Výzkumný soubor tvořilo 20 učitelů ze základních škol v Karlovarském kraji, kteří vyučují na 1. stupni základní školy. V Karlovarském kraji se nachází 110 základních škol, pro svůj výzkum jsem si zvolila základní školy z okresu Karlovy Vary, Sokolov a Cheb.

Z 20 dotázaných učitelů bylo 15 žen a 5 mužů (graf 1).

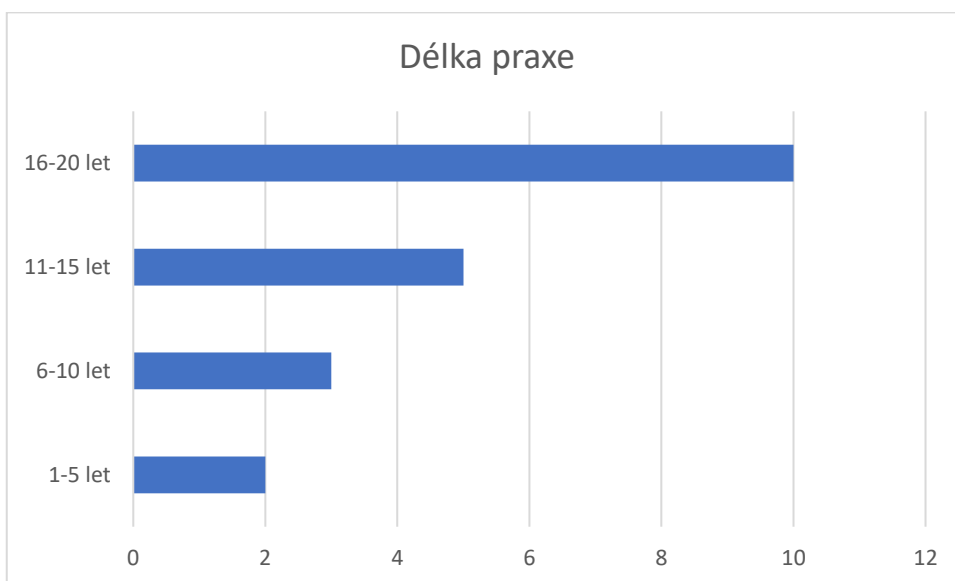
Graf č.1: pohlaví učitelů

Nejvíce dotázaných učitelů vystudovalo Západočeskou univerzitu v Plzni (12). Další dva vyučující uvedli, že vystudovali Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy (PedF UK) a dva Fakultu tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (FTVS). Jeden učitel je absolventem Masarykovy Univerzity v Brně a jeden Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem (UJEP). Jeden z učitelů uvedl, že má vystudovanou ekonomii a podnikání a další z učitelů mezinárodní vztahy a evropská studia (graf 2).

Graf č.2: Vystudovaná vysoká škola

Nejvíce učitelů má praxi v rozmezí od 16 do 20 let (10). Nejméně učitelů má praxi 1 až 5 let (2) (graf 3).

Graf č.3: Délka praxe

4.2 Použité metody

Pro zjištění, jak probíhají školy v přírodě a jejich náplň, byl použit kvantitativní přístup k výzkumu a elektronická anketa o 20 otázkách. Anketa byla sestavena z otevřených, polouzavřených a uzavřených otázek, kdy respondentům byla nabízena polynomická položka výčetového a výběrového charakteru. Podle Gavory et al, 2000) je důležité, aby

dotazník či anketa byla strukturovaná, srozumitelná a přehledná pro respondenty. Měla by obsahovat jasně formulované otázky a odpovědi, aby bylo dosaženo přesných dat.

4.2.1 Struktura ankety

1. Úvodní pozdrav a vysvětlení účelu ankety.
2. Stručné informace o anonymitě a důvěrnosti odpovědi.
3. Otázky týkající se demografických údajů respondenta, jako je věk, pohlaví atd.
4. Hlavní část: Tato část se zaměřuje na hlavní téma
5. Poděkování respondentům za jejich čas a účast.
6. Informace o dalším postupu (např. jak budou výsledky použity).

4.2.3 Tvorba ankety

Před vytvořením ankety jsem prostudovala odbornou literaturu týkající se tvorby výzkumu a školách v přírodě. Inspiraci a přiblížení problematiky mi poskytly práce na podobné téma (Dudysová, 2019; Staníková, 2016; Kopečínková, 2008; Králová, 2018).

Na začátek anketního šetření jsem přidala několik informací o sobě a důvodu, proč tento výzkum realizuji. Na konec úvodu jsem dodala konstatování, že bude zachována veškerá anonymita respondentů. Anketa byla určena pro učitele 1. stupně základních škol a skládala se z 20 otázek. Tři otázky byly zaměřeny na samotnou osobu učitele, zbylých 17 otázek bylo zaměřeno na školy v přírodě.

Výzkum byl zaměřen na školy v Karlovarském kraji.

Anketu přikládám v závěru této práce a je označena jako Příloha 1.

4.3 Realizace výzkumu

Anketu jsem rozeslala celkem do 50 základních škol, ale pouze 20 anket bylo vyplněno.

Před odesláním ankety, jsem nejdříve písemně a některé školy i telefonicky kontaktovala a poprosila je o spolupráci na mém výzkumu.

Poté jsem emailem rozeslala anketu i s instrukcemi k jejímu vyplnění. Žádala ředitele škol o předání ankety jednotlivým učitelům prvního stupně. Anketa byla ve zprávě dodána jako příloha. Na konci emailu byl uveden datum, do kterého jsem žádala respondenty, aby anketu vyplnili.

Šetření bylo prováděno v průběhu října 2023.

4.4 Analýza dat

Data, která jsem získala z vytvořené ankety, jsem musela zpracovat a vyhodnotit. U jednotlivých otázek jsem vyhodnotila četnost odpovědí a jejich procentuální rozložení. Výsledky jsem následně přenesla do grafů a slovně popsala.

5. VÝSLEDKY

Odpovědi na jednotlivé otázky jsem zpracovala do jednotlivých grafů. Byl použit skupinový pruhový graf a výsečový.

Otázky č.1, 2 a 3 se týkaly charakteristiky výzkumného souboru (viz předchozí kapitola).

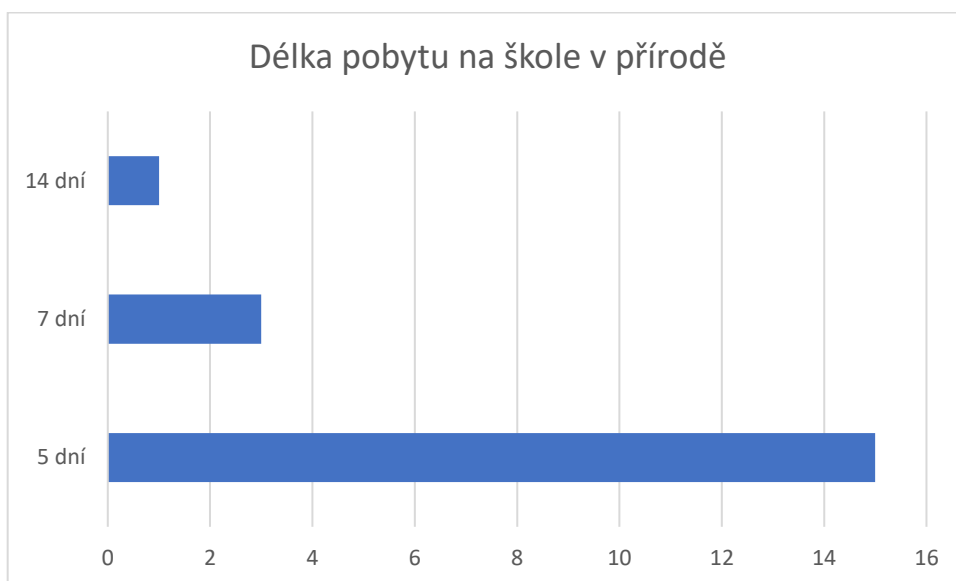
Otázka č.4: Jezdíte s dětmi na školu v přírodě?

Graf č.4 – Škola v přírodě

Devatenáct z dvaceti dotazovaných škol jezdí na školy v přírodě. Pouze jediná škola uvedla, že na školy v přírodě nejedí, a to z důvodu toho, že jsou vesnická škola.

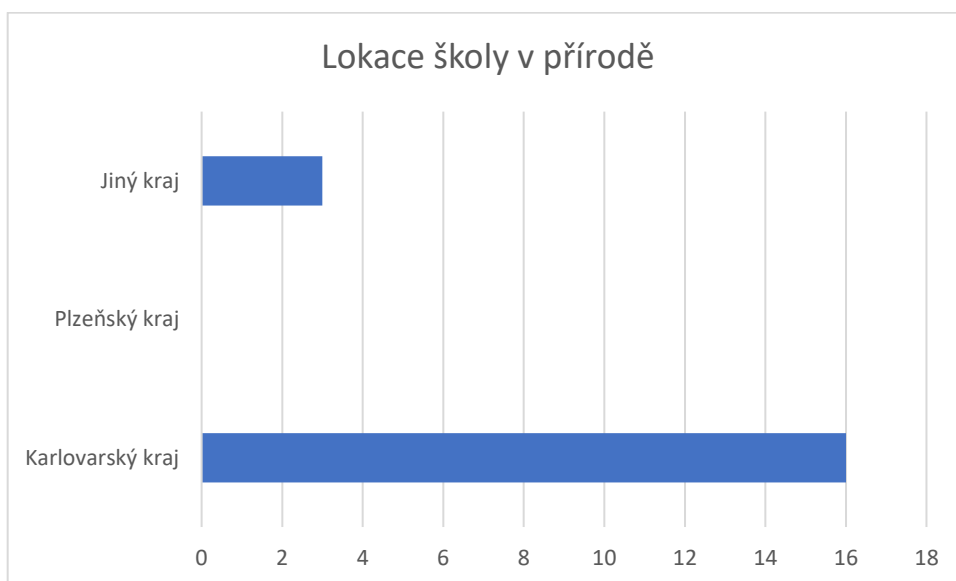
Otázka č.5: Kolik dní trvá škola v přírodě?

Graf č.5 Délka pobytu na škole v přírodě

Dle grafu můžeme vidět, že žáci v 15 případech stráví na škole v přírodě pouze 5 dní. Tři učitelé uvedli, že škola v přírodě je organizována na 7 dní a pouze v jednom případě trvá škola v přírodě 14 dní.

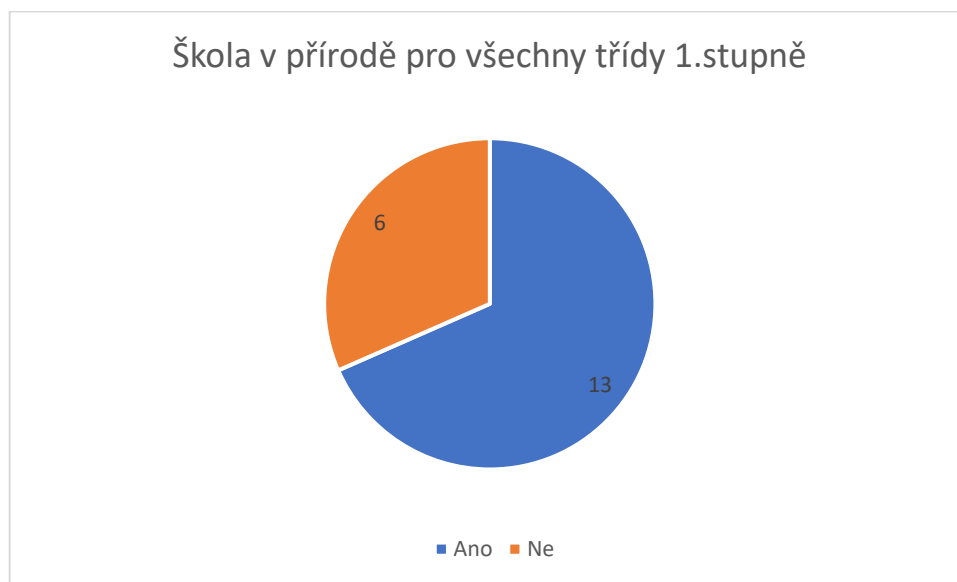
Otázka č.6: Kam jezdíte na školu v přírodě?

Graf č.6 – Lokace školy v přírodě

V 16 případech učitelé volí místo školy v přírodě v Karlovarském kraji. Ve třech případech učitelé odpověděli, že volí jiný kraj. Při bližším dotazování všichni tři učitelé odpověděli, že jezdí na školy v přírodě do Jihočeského kraje. Žádný z učitelů neoznačil možnost, že volí pro školu v přírodě Plzeňský kraj.

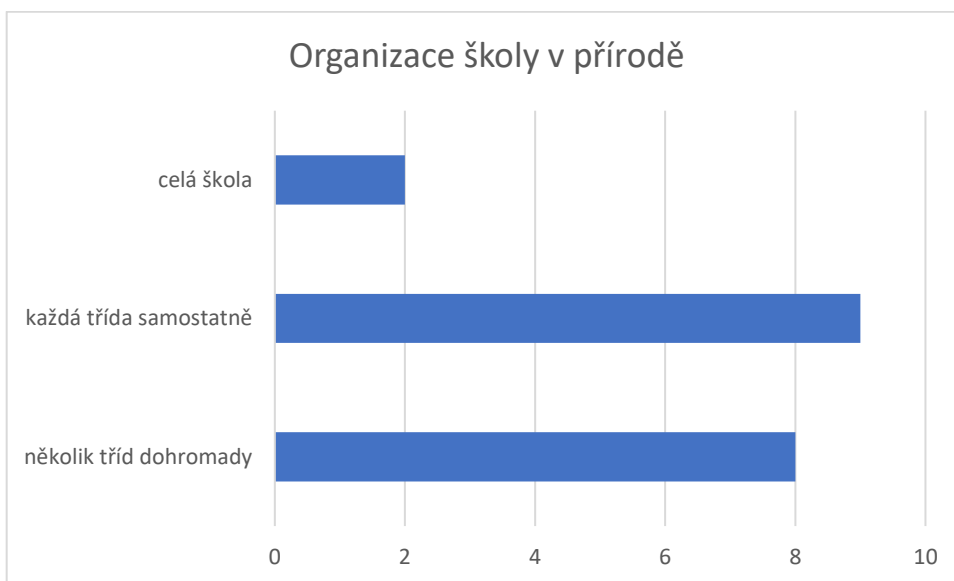
Otázka č.7: Organizuje vaše základní škola školy v přírodě pro všechny třídy 1.stupně?

Graf č.7 – Škola v přírodě pro všechny třídy 1.stupně

Třináct základních škol organizuje školy v přírodě pro všechny třídy 1.stupně tj. 1.-5. třída. Šest škol školy v přírodě pro všechny třídy neorganizuje. Při bližším dotazování učitelů, kteří odpověděli záporně jsem zjistila, že jedna škola neorganizuje školy v přírodě pro 1.-3.třídou. Zbytek záporných odpovědí, byl z toho důvodu, že rozhodnutí, zda se bude organizovat škola v přírodě je na třídním učiteli jednotlivých tříd.

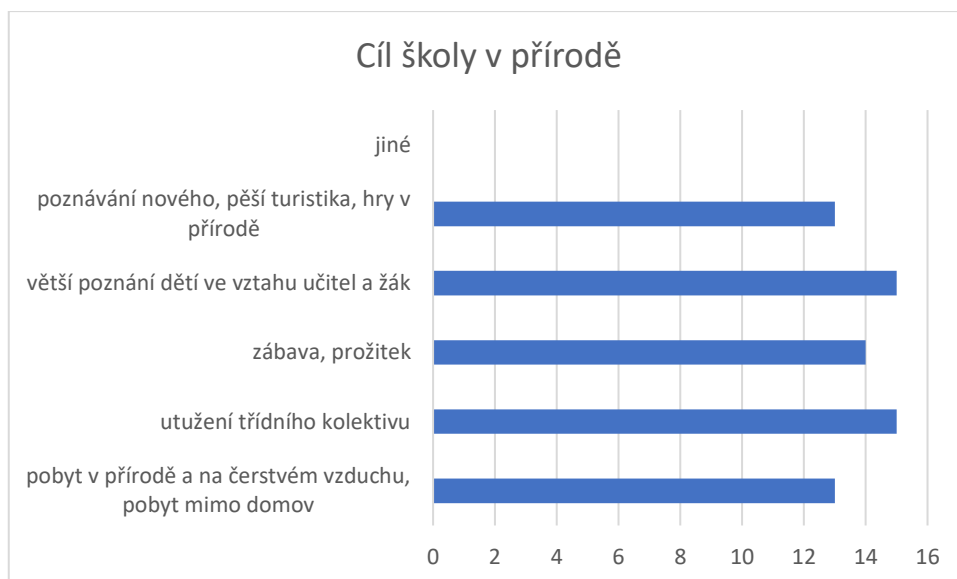
Otázka č.8: Jak organizujete školu v přírodě?

Graf č.8 – Organizace školy v přírodě

Z výsledků grafů je možné vidět, že 8 škol organizuje školy v přírodě pro několik tříd dohromady. Při zjišťování podrobnějších informací jsem se dozvěděla, že ve většině škol nechává ředitel svým učitelům tzv. „volnou ruku“ a záleží pouze na domluvě jednotlivých učitelů mezi sebou. 2 učitelé uvedli, že jsou školy přírodě organizovány pro celou školu a ředitel školy organizuje s dalšími učiteli tzv. „Výjezdní projektový týden“. Dalších 9 učitelů zaškrtnulo možnost, že organizují školy v přírodě pro svou třídu samostatně.

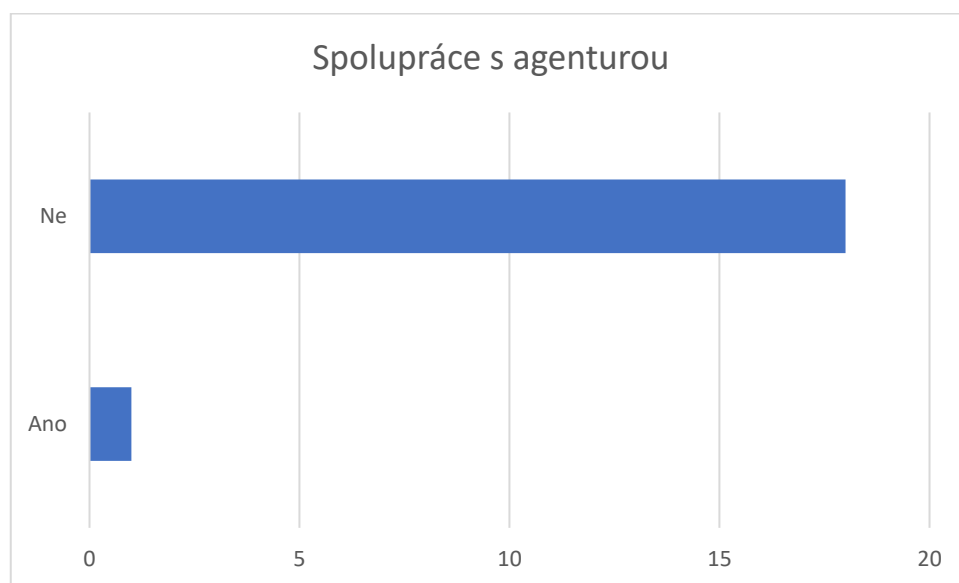
Otázka č.9: Co je podle vás cílem školy v přírodě?

Graf č.9: Cíl školy v přírodě

Hlavním cílem školy v přírodě je dle učitelů utužení třídního kolektivu a větší poznání dětí ve vztahu učitel a žák. Jak můžeme dle grafu vidět, učitelé si zakládají i na zábavě a prožitku dětí ze školy v přírodě. V neposlední řadě je dle respondentů i cílem poznávání nového, pěší turistika, hry v přírodě, pobyt v přírodě na čerstvém vzduchu a pobyt mimo domov.

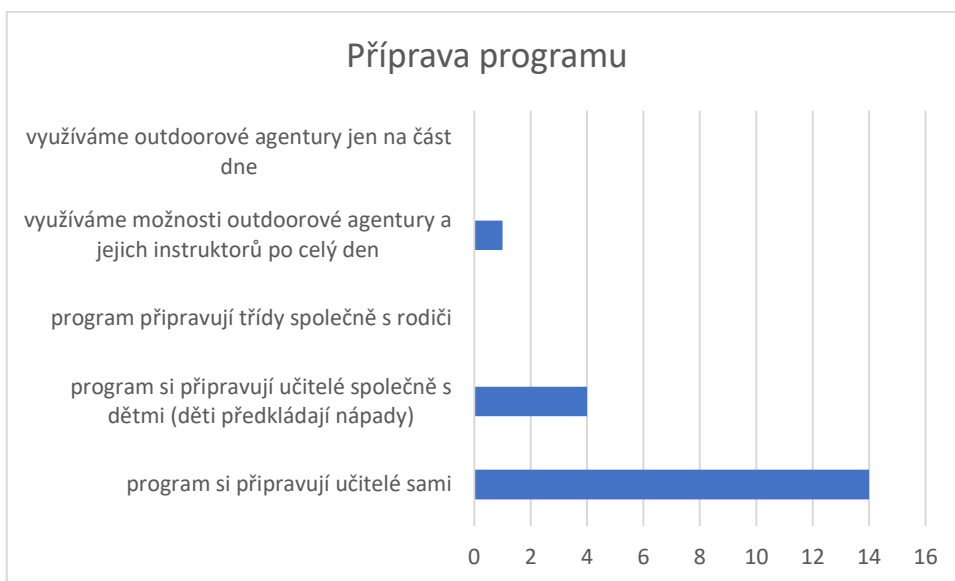
Otázka č.10: Spolupracujete při organizaci školy v přírodě a nějakou agenturou pořádající přímo školy v přírodě nebo seznamovací akce?

Graf č.10: Spolupráce s agenturou

Z oslovených základních škol a jejich pedagogů 95 % z nich odpovědělo, že si školy v přírodě organizují samostatně a nevyužívají služeb agentur nebo organizací. Jedna ze škol využívá pomoci agentury.

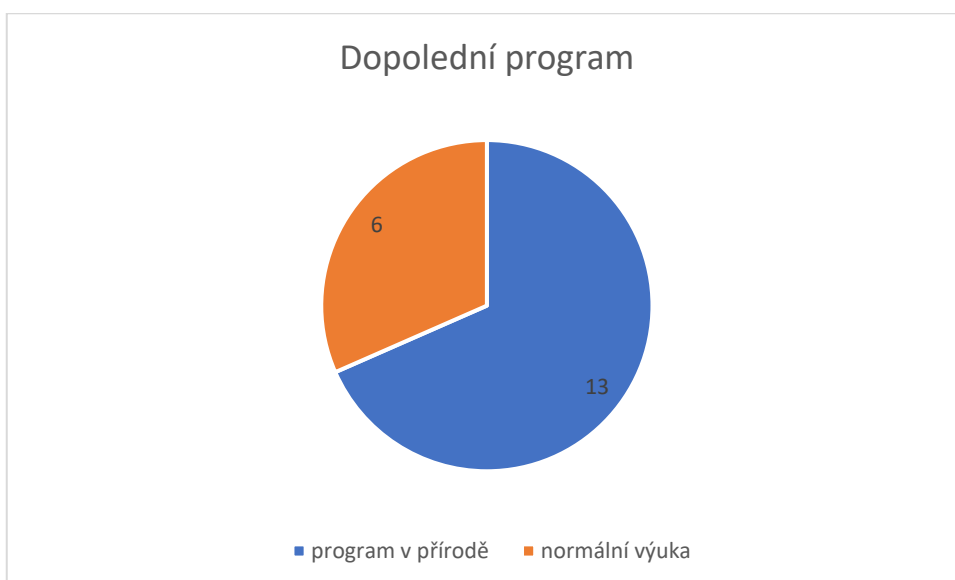
Otázka č.11: Jakým způsobem připravujete program pro děti na škole v přírodě?

Graf č.11: Příprava programu

Ve 14 případech si program na školu v přírodě učitelé připravují zcela samostatně. Čtyři učitelé uvedli, že učitel se domlouvá s žáky a program připravují společně. V jednom případě škola využívá možnosti outdoorové agentury a jejich instruktorů, kteří se starají o celodenní program.

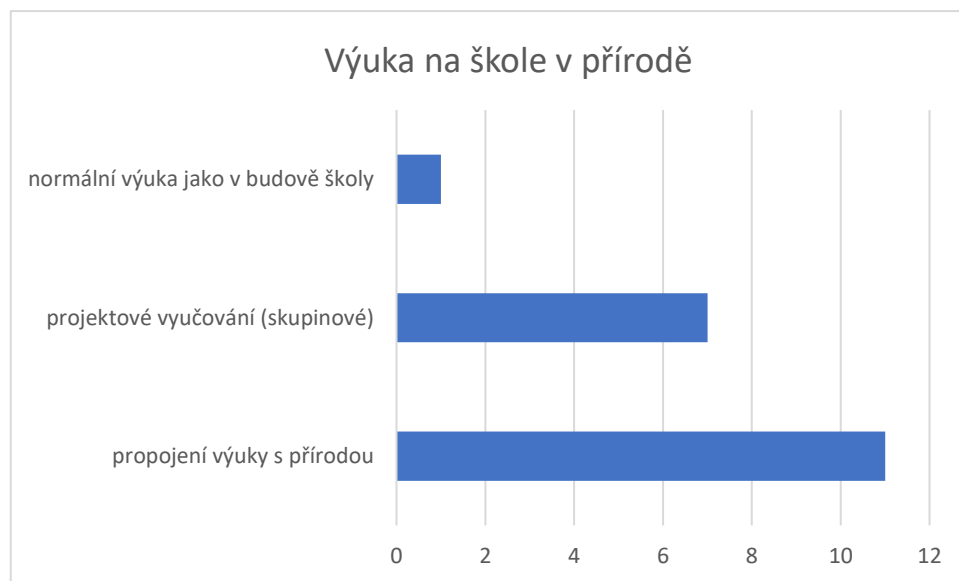
Otázka č.12: V dopoledních hodinách jsou žáci ve výuce, nebo již od dopoledních hodin je realizován program s dětmi v přírodě?

Graf č.12: Dopolední program

Tuto otázku jsem zvolila z toho důvodu, že jsem chtěla zjistit, jaký program děti v dopoledních hodinách mají. V 6 případech probíhá normální výuka českého jazyka, matematiky a dalších předmětů. Výuka trvá přibližně od 9 hodin do 11:30. Zbýlých 13 učitelů volí spíše hry s poznávacím charakterem např. poznávání přírodnin atd.

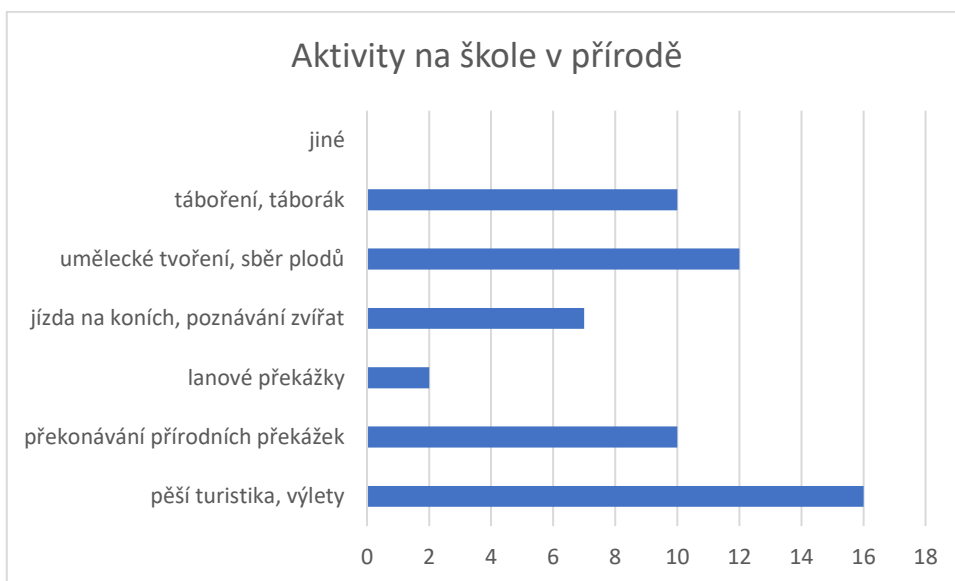
Otázka č.13: Jakým způsobem probíhá výuka na škole v přírodě?

Graf č.13: Výuka na škole v přírodě

Tato otázka navazuje na otázku č.12. Jedenáct učitelů se snaží propojovat výuku s přírodou tzn. hrají s dětmi hry se vzdělávacím charakterem, např. poznávání přírodnin a zvířat. Dalším typem výuky na škole v přírodě je tzv. projektové vyučování, kde děti spolupracují ve skupinách. Tento typ výuky využívá na škole v přírodě 7 dotazovaných učitelů. Pouze 1 učitel odpověděl, že děti na škole v přírodě mají dopoledne normální výuku jako v budově školy.

Otázka č.14: Které aktivity realizujete na škole v přírodě?

Graf č.14: Aktivity na škole v přírodě

Nejvíce oblíbenou aktivitou na škole v přírodě je pěší turistiku a výlety (16), dále to je ve 12 případech umělecké tvoření nebo sběr plodů.

Otázka č.15: Jaké typy her nejvíce zařazujete do programu škol v přírodě?

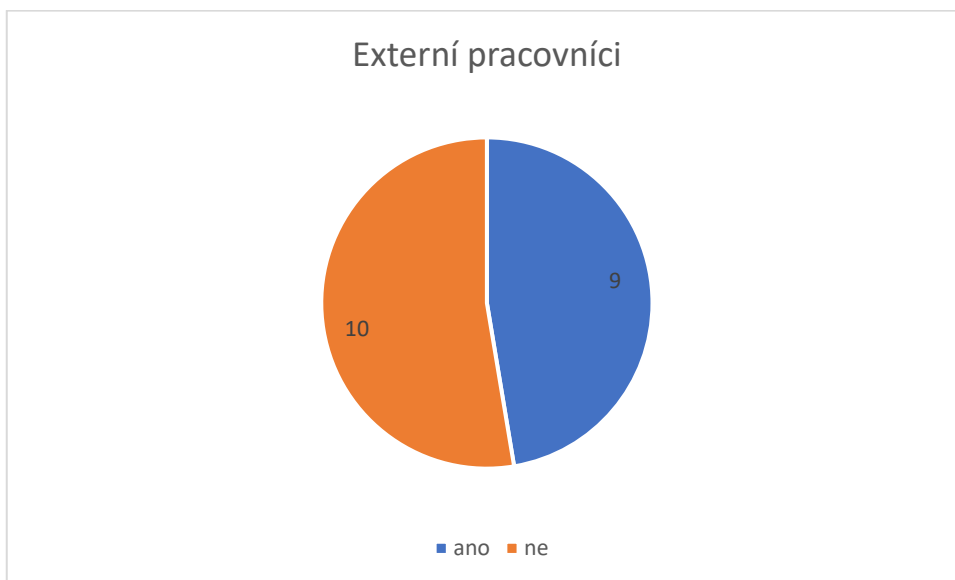

Graf č.15: Typy her na škole v přírodě

Nejvíce učitelů zařazuje do programu škol v přírodě hry na rozvoj spolupráce a komunikace ve skupině (15). Čtrnáct odpovědí bylo, že děti mají na programu soutěživé hry a cvičení v přírodě. Ve 13 případech byla odpověď míčové hry. Zahřívací a kontaktní

hry uvedlo pouze 8 respondentů. Nejméně jsou využívány ekohry nebo environmentální aktivity.

Otázka č. 16: Využíváte při školách v přírodě pomoci externích pracovníků?

Graf č.16: Externí pracovníci

Školu v přírodě zajišťuje vlastními učiteli 10 škol, dalších 9 škol zaměstnává pro školu v přírodě externí pracovníky.

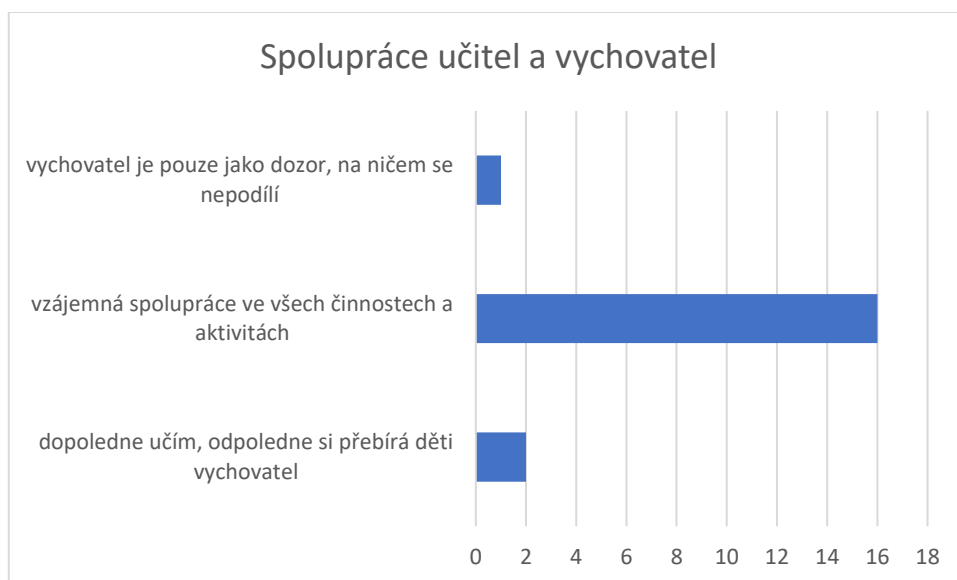
Otázka č.17: Je tzv. vychovatel na škole v přírodě z řad učitelů vaší školy?

Graf č.17: Vychovatel z řad učitelů škol

Vychovatelé na škole v přírodě jsou v 10 případech z řad učitelů dané školy a v 9 případech se jedná o vychovatele z jiných školských zařízení.

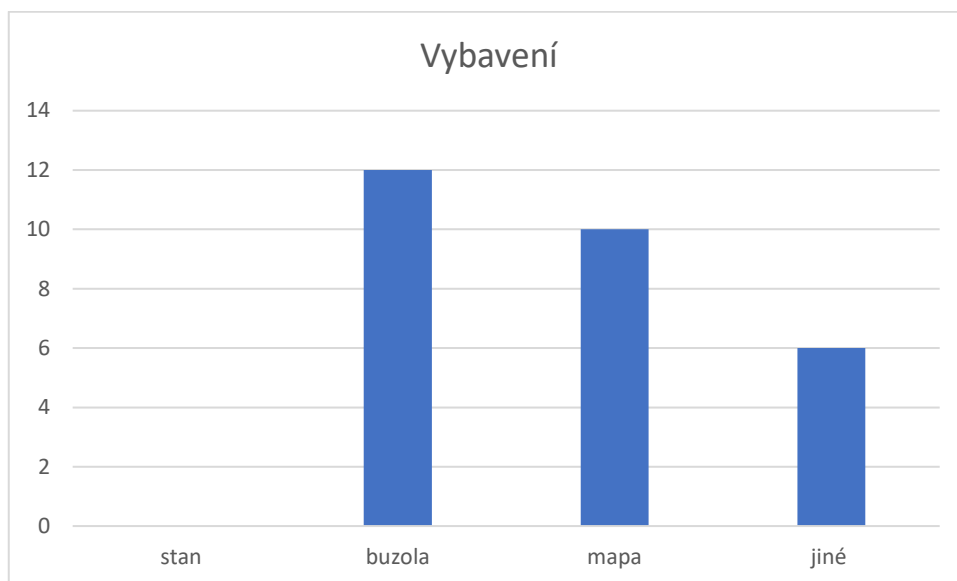
Otázka č.18: Jak probíhá Vaše spolupráce s vychovatelem?

Graf č.18: Spolupráce učitel a vychovatel

Cílem této otázky bylo zjistit, zda vychovatelé spolupracují s třídními učiteli při organizování různých her a činností. Učitelé často pouze odučí a následně děti přebírá vychovatel. Z grafu můžeme vidět, že spolupráce mezi vychovatelem a učitelem na všech aktivitách probíhá na škole v přírodě v 16 případech. Pouze dva učitelé dopoledne učí a odpolední program nechávají na vychovateli. V jednom případě bylo odpovězeno, že se vychovatel nepodílí na žádné aktivitě a plní funkci tzv. dozoru.

Otázka č.19: Jaké má vaše škola vybavení pro výuku aktivit v přírodě?

Graf č.19: Vybavení

Dvanáct učitelů uvedlo, že jejich škola má ve svém vybavení buzolu, deset mapu a v šesti případech učitelé vyplnili jiné. Při bližším dotazování učitelé uvedli, že jejich škola disponuje běžkami, lyžemi nebo trekingovými koly.

Otázka č.20: Popište v krátkosti denní režim/program na škole v přírodě.

Na tuto otázku odpovědělo pouze 10 z 20 dotázaných škol. V 6 případech byl denní režim sestaven následovně.

7:30 - budíček

7:30 - 8:00 - ranní hygiena

8:00 - 8:30 – snídane

8:30 - 9:30 – úklid pokojů, bodování pokojů, příprava na výuku

9:30 - 11:30 – výuka

12:00 – 12:30 – oběd

12:30 - 14:00 – polední klid

14:00 – 17:30 – odpolední program, výlety, míčové hry, hry v přírodě, sportovní aktivity, týmové a seznamovací aktivity

18:00-18:30 – večere

18:30 – 20:00 – večerní program, deskové hry, tanec, kvízy, karaoke, promítání filmů

20:00 – 20:30 - večerní hygiena

20:30 – 21:00 - večerka

Zbylé odpovědi nevypovídaly nic o denním režimu na škole v přírodě. Odpovědi tedy nejsou relevantní, nebo použitelné k plnému vyhodnocení této otázky.

6. DISKUSE

6.1 Zhodnocení metodiky

Pro zjištění potřebných informací jsem použila metodu ankety, která byla vytvořena pro učitele 1. stupně základních škol. Anketa byla sestavena z 20 otázek z toho byly 3 otázky osobního charakteru. Při telefonickém rozhovoru s některými řediteli škol, jsem byla mile potěšena jejich zájmem o spolupráci na mém anketním šetření.

Návratnost ankety činila 40 %. Domnívám se, že kdybych navštívila více škol osobně, mohla být návratnost mnohem větší.

6.2 Zhodnocení výsledků

Hlavním cílem této práce bylo zjistit obsahovou náplň škol v přírodě na 1. stupni základní školy.

Nejdříve jsem zjišťovala, zda vůbec základní školy v Karlovarském kraji pořádají školy v přírodě pro žáky 1. stupně. Z výsledků vyplývá (graf č.4), že dotazovaní učitelé ze základních škol v Karlovarském kraji jezdí v 95 % na školu v přírodě.

Z odpovědí učitelů jsem se dozvěděla, že škola v přírodě ve většině případů trvá 5 dní. Překvapivým zjištěním bylo, že jedna ze základních škol organizuje školu v přírodě dokonce na 14 dní, což bylo mezi lety 1945-1989 zcela běžné (viz kapitola 2.4). Škola v přírodě není organizována pro všechny třídy 1. stupně. Hlavním důvodem je skutečnost, že škola v přírodě není povinná a není přímo zanesena v rámcových vzdělávacích programech. Je zcela na třídních učitelích, zda s žáky chtějí školu v přírodě absolvovat. Pro některé je tato dobrovolná aktivita nemožná i z důvodu toho, že nedostanou finanční příspěvky od města na organizaci a rodiče některých žáků si nemohou dovolit pobyt financovat.

Organizace škol v přírodě se dost liší. Organizace je rozdělena do tří skupin. Za prvé, pedagog organizuje školu v přírodě zcela samostatně. Za druhé, školu v přírodě organizuje učitelem s nějakým kolegou, například se školy v přírodě účastní 2 třídy společně např. 2.A a 2.B. Třetí možnost, školu v přírodě organizuje ředitel s pedagogy dohromady a jedná se o tzv. „výjezdni projektový týden“, kde celá škola, tzn. všechny třídy 1.-5. odjíždí na stejné místo. Dotázaní učitelé preferují spolupráci s jiným kolegou nebo samostatnou organizací školy v přírodě.

Jak se k v knize Dětská farma od Eduarda Štorcha (Štorch, 1929) můžeme dočíst, prvotním důvodem k pořádání škol v přírodě byl pobyt na čerstvém vzduchu. Dle Křížka (1982) bylo zase důvodem pořádání škol v přírodě osvojování si zásad slušného chování a získávání větší samostatnosti. Dnes je pro učitele hlavním cílem utužení třídního kolektivu a větší poznání dětí ve vztahu učitel a žák. Z výsledků ankety je patrné, že učitelé upřednostňují vztahy mezi žáky, zábavu a prožitek nad pobytem v přírodě.

Z 19 dotazovaných škol 18 škol nevyužívá služeb outdoorových agentur a jejich instruktorů, učitelé připravují program na školu v přírodě zcela samostatně nebo společně s žáky. Pouze jeden z učitelů uvedl, že využívá pomoci outdoorové agentury a jejich instruktorů, která zajišťuje celodenní program.

V dopoledních hodinách je realizována výuka českého jazyka, matematiky a dalších předmětů. Dopolední výuka je zkrácena oproti normálnímu vyučování v budově školy a to od 9 hodin do 11:30. Není to ale zcela běžná výuka jako v budově školy, ale jedná se o výuku hrou. Nejčastěji se propojuje výuka s přírodou (poznávání přírodnin, zvířat atd.) nebo s projektovým vyučováním, které je realizováno ve skupinách.

Nejvíce realizovanou aktivitou na škole v přírodě je pěší turistika/výlety. Sběr plodů a umělecké tvoření má u učitelů též velké zastání. Učitelé uvedli, že oblíbenou aktivitou je večerní posezení u táboráku, překonávání přírodních překážek nebo jízda na koních.

Nedílnou součástí školy v přírodě jsou i hry. Výsledky ukázaly, že učitelé nejvíce zařazují hry na rozvoj komunikace a spolupráce, což koresponduje s výsledkem otázky č. 9 (viz graf č. 9), cílem školy v přírodě je utužení třídního kolektivu. Na druhém místě učitelé nejvíce zařazují hry a cvičení v přírodě. Míčové hry, např. fotbal, vybíjená, přehazovaná, jsou také zařazovány do každodenního programu na škole v přírodě. U žáků to rozvíjí soutěživost, učí se fair play a dodržování pravidel hry.

Velmi důležitým aspektem na školách v přírodě je tzv. vychovatel. Z dotazů na pedagogy vyplynulo, že pomocí externích pracovníků využívá 9 škol, na dalších 10 školách je vychovatel zaměstnanec dané školy. Šestnáct učitelů odpovědělo, že učitelé a vychovatelé spolupracují na všech činnostech a aktivitách. Dva učitelé uvedli, že dopoledne učí a na odpolední aktivity si děti přebírá vychovatel. Pouze v jednom případě je vychovatel pouze jako dozor a na žádných činnostech a aktivitách se s učitelem nepodílí.

Jako další jsem zjišťovala, jaké má škola vybavení pro aktivity v přírodě. Z grafu č. 19 vyplývá, že hlavním vybavením je buzola a turistická mapa. Dalším vybavením jsou v několika případech lyže, běžky nebo trekingová kola. Předpokládám, že ostatní pomůcky jsou používány z alternativních přírodních zdrojů (šišky, klacíky, kameny, jehličí, listy).

V poslední otázce jsem se věnovala dennímu režimu na škole v přírodě. Pokud porovnáme denní režim na prvních školách v přírodě ve 20. století s denním režimem žáků dnes, vidíme zde patrné odlišnosti. Ranní rozcvičky nebo tzv. ranní tělocvik v dnešní době zcela vymizel. V dopoledních hodinách probíhá výuka nejrůznějších předmětů hravou formou. Po odpoledním klidu děti tráví celé odpoledne venku, kde hrají různé soutěživé hry ve skupinách, cvičí v přírodě, sportují nebo podnikají výlety po okolí. Po večeri jsou na programu kvízy, deskové hry, filmy nebo čtení dopisů z domova. Rozdíl ve školách v přírodě ve 20. století je i ten, že dříve děti odjížděly ve večerních hodinách zpět domů a druhý den se vracely. Dnes mají žáci školu v přírodě i s přenocováním.

Mé zjištěné výsledky jsem porovnála s pracemi zabývajícími se podobným tématem. Dudysová (2019) ve své práci uvádí, že 80 % škol v Moravskoslezském kraji nevyužívá pomoci outdoorových nebo cestovních agentur k zajištění dopravy, zdravotníka, programu). Z mého výzkumu jsem zjistila, že v Karlovarském kraji 95 % škol nevyužívá pomoci outdoorových nebo cestovních agentur. Z tohoto výsledku lze usoudit, že školy raději zajišťují program na školy v přírodě vlastními učiteli.

Když jsem porovnála cíle školy v přírodě v mé práci s cíli v pracích Dudysové (2019), Králové (2018) zjistila jsem, že se tato výsledná zjištění liší. Cíle učitelů v Karlovarském kraji jsou hlavně utužení třídního kolektivu a poznání žáků ve vztahu učitel žák, kdežto dle výsledků Dudysové (2019), je to aktivní pobyt dětí v přírodě. Králová (2018) zase ve své práci uvádí, že primárním cílem je posílení kolektivu.

7. ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit obsahovou náplň škol v přírodě na 1. stupni základních škol. Zjišťovala jsem, jak jednotlivé školy nebo její pedagogové organizují školy v přírodě, jaké aktivity na škole v přírodě učitelé s žáky realizují a zda probíhá spolupráce mezi učitelem a vychovatelem.

V teoretické části práce jsem nejdříve popsala Karlovarský kraj a definovala školu v přírodě. Rozebrala jsem historii škol v přírodě v evropských zemích a Československu před rokem 1989 a po roce 1989. Na závěr teoretické části jsem popsala školu v přírodě a její význam pro žáky, legislativu škol v přírodě a její organizaci. Potřebné informace byly získávány metodou anketního šetření. Výzkumný soubor tvořilo 20 učitelů ze základních škol v Karlovarském kraji. Po shromáždění vyplněných anket jsem výsledky zanesla do grafů a odpovědi jsem vyhodnotila.

Dle zjištěných výsledků, základní školy v Karlovarském kraji pořádají ve většině případů školy v přírodě na 5 dní a pro všechny třídy na 1. stupni. Hlavními cíli školy v přírodě jsou, utužení třídního kolektivu a lepší poznání dětí ve vztahu učitel a žák.

Spolupráce s organizací či agenturou zaměřující se na školy v přírodě není v Karlovarském kraji moc žádaná. Myslím si, že je to z důvodů finanční náročnosti. Proto si pedagogové tvoří program na školy v přírodě s pomocí žáků samostatně. V dopoledních hodinách mají děti vyučování. Většinou je forma výuky přizpůsobená prostředí, je propojená s přírodou nebo se jedná o tzv. projektové vyučování. V odpoledních hodinách jsou oblíbenými aktivitami výlety a pěší turistika, kde děti poznávají nová zajímavá místa. Oblíbené je i umělecké tvoření z přírodního materiálu, sběr plodů, či jízda na koni a poznávání zvířat. Na školách v přírodě učitelé zařazují do programu hry na rozvoj spolupráce a komunikace, hry a cvičení v přírodě a různé míčové hry. Probíhá vzájemná spolupráce mezi učitelem a vychovatelem ve všech činnostech.

Na závěr bych shrnula pozitiva škol v přírodě. V rámci školy v přírodě se mohou žáci účastnit různých aktivit, jako jsou výlety, projekty, týmové hry a dobrodružné činnosti. Tyto aktivity podporují aktivní zapojení žáků, jejich kreativitu, iniciativu a schopnost řešit problémy. Při plánování a organizaci školy v přírodě je důležité zohlednit bezpečnost žáků, vhodný výběr a přípravu prostředí. Je také nutné zajistit odborně připravené pedagogické pracovníky, kteří mají dostatečné znalosti přírody a pedagogické

dovednosti. Celkově lze říci, že škola v přírodě představuje efektivní formu vzdělávání, která nabízí žákům možnost rozvoje jejich potenciálu a propojení s přírodou.

8. POUŽITÁ LITERATURA

1. Bubelíniová, M., Wiegerová, A., & Hirschnerová, Z. (2002). *Premeny školy v prírode II*. Bratislava: Iuventa.
2. Čopíková, B. (2021). *Volnočasové aktivity dětí 1. stupně ZŠ ve škole v přírodě*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
3. Daniš, P. (2019). *Tajemství školy za školou: proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Praha: Ministerstvo životního prostředí.
4. Doubková, A., Svobodová, D., & Tomek, K. (2013). *Plánujeme školu v přírodě, aneb, Výjezdy se školou*. Stařeč: Infra.
5. Doubková, J. (2020). *Příroda kolem nás*. Závěrečná práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/158187>
6. Dudysová, J. (2019). *Škola v přírodě a dítě předškolního věku*. Diplomová práce. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/s61yv8/>
7. Fröbel, F. (1895). *Friedrich Froebel's pedagogics of the kindergarten*. New York: D. Appleton and company.
8. Gavora, P., Jůva, V., & Hlavatá, V. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšířené české vydání. Brno: Paido.
9. Hrušák, F. (1925). *Škola v přírodě: reformní pokus ve výchově a učbě*. Olomouc: Měšťanská škola chlapecká.
10. Hublová, P. (2014), *Škola v přírodě*. RVP.cz. [online]. c2014 [cit. 2023-12-4]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%bd_lexikon/S/%a0kola_v_p% c5%99%adrod% c4%9b

11. Kopečinská, L. (2008). *Pohybové aktivity pro letní školy v přírodě*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/yu51k6/>
12. Králíček, J., & Kováčik, J. (1964). *Škola v přírodě: metodická příručka pro učitel'ov a vychovávateľov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
13. Králová, B. (2018). *Organizace školy v přírodě*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
14. Křížek, J. (1982). *Škola v přírodě: náměty pro činnost v době mimo vyučování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
15. Martin, A. J., Turčová, I., Brtník, T., & Neuman, J. (2022). The development of the Czech concept of education in nature: a tribute to Jan Neuman. *Journal of adventure education and outdoor learning, ahead-of-print*(ahead-of-print), 1-10. <https://doi.org/10.1080/14729679.2022.2160990>
16. Neuman, J., & Turčová, I. et al (2022). *Turistika a sporty v přírodě: přehled základních znalostí a dovedností pro výchovu v přírodě*. Praha: FALON.
17. Průcha, J., Mareš, J., & Walterová, E. (2003). *Pedagogický slovník*.4. aktualiz. vyd. Praha: Portál.
18. Puškinová, M. (2014). *Právo pro ředitele škol v kostce*. Praha: Wolters Kluwer.
19. RVP ZV - *Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání*. [online]. c2022 [cit. 2023-12-4]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
20. Schottenbergerová, K. (2020). *Realizace školy v přírodě na 1.stupni základních škol*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/d99tb9/>
21. Smetáčková, I., & Viktorová, I. (2011). Škola v přírodě: příklad změn v rodinné a školní socializaci. *Pedagogika*, 5(3), 271-289.

22. Staníková, Z. (2016). *Škola v přírodě realizovaná v rámci 2. Stupně ZŠ v zámeckém parku v Lednici*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/sidhi6/>
23. Štorch, E. (1929). *Dětská farma*. Brno: Nákladem Dědictví Komenského.
24. Vidic, L. (2009). Ljetna škola u rodi u 5. razredu osnovne šole. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 16 (1-2), 143-147.
25. Zalabáková, R. (2006). *Učební plán školy v přírodě*. RVP.cz. [online]. c2006 [cit. 2023-12-4]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/1057/UCEBNI-PLAN-SKOLY-V-PRIRODE.html>
26. Zouharová, K. (2012). *Škola v přírodě hrou* Praha: Grada.

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Anketa pro učitele na 1.stupni základních škol

Příloha 2 – Seznam grafů

Anketa pro učitele na 1.stupni základních škol

Vážená paní učitelko, vážený pane učitelí,

Jsem studentkou 3.ročníku na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze. V současné době píšu bakalářskou práci na téma školy v přírodě v základním vzdělávání v Karlovarském kraji. Součástí mé práce je výzkum založený na anketní metodě šetření na určených karlovarských školách. Proto bych vás chtěla požádat o vyplnění krátké ankety.

Odpověď na otázky většinou vybíráte z nabízených možností. Správnou odpověď zakroužkujte, Můžete zvolit i více odpovědí.

Děkuji Vám za vaši ochotu a čas vyplnit tuto anketu.

Hana Zápotocká

Anketa je anonymní a bude sloužit pouze pro účely výzkumu, který je součástí bakalářské práce na FTVS UK.

V případě zájmu budou poskytnuty výsledky výzkumu.

Vyplněné ankety zasílejte prosím do 1.11.2023 na adresu hana.zapotocka1@seznam.cz .

Škola, adresa školy:

Otázka č.1: Jste muž nebo žena?

Otázka č.2: Kolik let máte pedagogické praxe?

Otázka č.3: Jakou máte vystudovanou vysokou školu?

Otázka č.4: Jezdíte s dětmi na školy v přírodě?

ANO NE

Pokud bude odpověď NE, uveďte prosím důvod.

Otázka č.5: Kolik dní trvá škola v přírodě?

a) 5 dní

b) 7 dní

c) 14 dní

Otázka č.6: Kam jezdíte na školy v přírodě?

- a) Karlovarský kraj
- b) Plzeňský kraj
- c) Jiný kraj – uveďte jaký

Otázka č.7: Organizuje vaše základní škola školy v přírodě pro všechny třídy 1.stupně?

ANO X NE

Pokud bude odpověď NE, kterých tříd se škola v přírodě netýká? Uveďte prosím důvod.

Otázka č.8: Jak organizujete školu v přírodě?

- a) celá škola
- b) každá třída samostatně
- c) několik tříd dohromady

Otázka č.9: Co je podle Vás cílem školy v přírodě?

- a) pobyt v přírodě a na čerstvém vzduchu
- b) utužení třídního kolektivu
- c) zábava, prožitek
- d) větší poznání dětí ve vztahu učitel a žák
- e) poznávání nového, výlety, pobyt mimo domov

Otázka č.10: Spolupracujete při organizaci školy v přírodě s nějakou organizací zabývající se přímo školami v přírodě nebo seznamovacími akcemi?

ANO X NE

Otázka č.11: Jakým způsobem připravujete program pro děti na škole v přírodě?

- a) program si připravují učitelé sami
- b) program si připravují učitelé společně s dětmi (děti předkládají nápady)
- c) program si připravují třídy společně s rodiči
- d) využíváme možnosti zážitkové agentury, instruktorů po celý den e) využíváme zážitkové agentury jen na část dne

Otázka č.12: V dopoledních hodinách jsou žáci na výuce, nebo již od dopoledních hodin je realizován program s dětmi v přírodě?

normální výuka X program v přírodě

Otázka č.13: Jakým způsobem probíhá výuka na škole v přírodě?

- a) vytváření projektů
- b) normální výuka jako v budově školy
- c) propojení výuky s přírodou

Otázka č.14: Které aktivity realizujete na škole v přírodě?

- a) Pěší turistika/výlety
- b) Překonávání přírodních překážek
- c) Lanové překážky
- d) Jízda na koních/poznávání zvířat

- e) Umělecké tvoření a sběr plodů
- f) Táboření/táborák
- g) jiné – uveďte jaké

Otázka č.15: Jaké typy her nejvíce zařazujete do programu škol v přírodě?

- a) ekohry
- b) hry na rozvoj spolupráce a komunikace
- c) míčové hry
- d) hry a cvičení v přírodě
- e) zahřívací a kontaktní hry
- f) týmové hry

Otázka č. 16: Využíváte při školách v přírodě pomoci externích pracovníků?

ANO X NE

Otázka č.17: Je tzv. vychovatel na škole v přírodě z řad učitelů vaší školy?

ANO X NE

Otázka č.18: Jak probíhá Vaše spolupráce s vychovatelem?

- a) dopoledne učím, odpoledne si děti přebírá vychovatel
- b) vzájemná spolupráce ve všech činnostech a aktivitách
- c) vychovatel je pouze jako dozor, na ničem se nepodílí

Otázka č.19: Jaké má vaše škola vybavení pro výuku aktivit v přírodě?

- a) mapa, stan

- b) stan, buzola
- c) buzola
- d) mapa
- e) buzola, mapa
- f) stany
- g) vše zmíněné

Otázka č.20: Popište v krátkosti denní režim/program na škole v přírodě.

Děkuji za váš čas a ochotu vyplnit tuto anketu!

Příloha 2

Seznam grafů

Graf č.1: pohlaví učitelů	24
Graf č.2: Vystudovaná vysoká škola	25
Graf č.3: Délka praxe	25
Graf č.4 – Škola v přírodě.....	27
Graf č.5 Délka pobytu na škole v přírodě	28
Graf č.6 – Lokace školy v přírodě	28
Graf č.7 – Škola v přírodě pro všechny třídy 1.stupně	29
Graf č.8 – Organizace školy v přírodě	30
Graf č.9: Cíl školy v přírodě	30
Graf č.10: Spolupráce s agenturou.....	31
Graf č.11: Příprava programu	32
Graf č.12: Dopolední program.....	32
Graf č.13: Výuka na škole v přírodě	33
Graf č.14: Aktivity na škole v přírodě	34
Graf č.15: Typy her na škole v přírodě	34
Graf č.16: Externí pracovníci.....	35
Graf č.17: Vychovatel z řad učitelů škol	36
Graf č.18: Spolupráce učitel a vychovat	36
Graf č.19: Vybavení	37